

חיי אברהם

שמיני עצרת תשפ"ז

בענין "ברכה על הספק"

איתא בשבת (כג.) מאי מברך, מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה. והיכן צונו, רב אויא אמר מלא תסור. רב נחמיה אמר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך. מתיב רב עמרם הדמאי מערבין בו ומשתתפין בו ומברכין עליו ומזמנין עליו, ומפרישין אותו ערום ובין השמשות. ואי אמרת כל מדרבנן בעי ברכה, הכא כי קאי ערום, היכי מברך והא בעינן והיה מחניך קדוש וליכא, אמר אביי ודאי דדבריהם בעי ברכה, ספק דדבריהם (כגון דמאי, שהפרשתו אינה אלא מספק) לא בעי ברכה¹. והא יום טוב שני, דספק דבריהם הוא, ובעי ברכה. התם כי היכי דלא לזילזולי בה. רבא אמר רוב עמי הארץ מעשרין הן.

ופירש"י דס"ל לרבא דספק דדבריהם בעי ברכה, ודמאי אפילו ספק לא הוי אלא חומרא בעלמא, דרוב עמי הארץ מעשרין. הרי דפליגי אביי ורבא אם ספק דבריהם בעי ברכה או לא. והקשו הראשונים² דהא בהדיא אמרינן בברכות (כא.) ספק קרא ק"ש ספק לא קרא ק"ש אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר, דאמת ויציב דאורייתא ק"ש דרבנן, אלמא בספק דדבריהם אינו מברך.

ותירצו הראשונים דלא אמר רבא הכי אלא בספק דבריהם שיש לו עיקר בדאורייתא כגון יום טוב שני שודאו דאורייתא ומשום ספק יום ראשון הוא, ואף על גב דברכות מדרבנן מכל מקום כיון דעיקרו משום ספק של תורה מברכין, והוא הדין לדמאי שהיינו מברכין עליו משום שודאו הוא מדאורייתא אלא דכיון שרובן מעשרין וחומרא בעלמא הוא לא בעי ברכה,

¹ בריטב"א בסוגיין כתב בברכת הנהנין או ברכת המצות שהם דרבנן, אינו חוזר ומברך על הספק דשב ואל תעשה עדיף מספק שיברך לבטלה ויעבר על לאו דלא תשא, ואפי' בההיא דרבנן היא כדפירש ר"ת ז"ל, מ"מ איסורא דשב ואל תעשה עדיף מאיסורא דקום עשה. שוב כתב מיהו תמהני בברכת הנהנין לפניו היאך חוזר ואוכל בלא ברכה מפני ספק, והרי מכניס עצמו בקום עשה לאכול במה שהוא כנהנה מקדשי קדשים כדאיתא בפרק כיצד מברכים (ברכות לה.) והיה ראוי שיחזור יברך על הספק או שלא יאכל יותר עכ"ד. הרי דמצד א' איכא חשש דלא תשא דהוי חמיר טפי משאר מצות דרבנן, (יע' אר"ח סי' רט"ו ובשער הציון סק"א), ומאידך איכא חשש כל האוכל כו' כאילו מעל, דהוי חמיר טפי ג"כ וצ"ע, ויע' בברכות (יב.) בגליון הש"ס במש"כ הר"י לחומרא לברך פעם שנית בספק, ופירש דלא שייך לומר ספק ברכות לקולא ע"פ מש"כ המהרש"א בפסחים (קב.) דלא שייך כן אלא בברכת המצות דהברכות אינן מעכבות, אבל בברכת הנהנין אסור לאכול בלא ברכה ולא הוי חשש ברכה לבטלה, עכ"ד.

² יע' רמב"ן ורשב"א ור"ן כאן ועוד.

וכן ברכת המזון שהברכה עצמה מה"ת, אבל ק"ש דעיקרו מדבריהם ספקו אינו חוזר וקורא, עכ"ד. כן ביארו הראשונים פלוגתת אב"י ור"ב לדעת רש"י³.

אולם שוב הקשו על זה מדברי הר"ף שכתב בפ' ר"א דמילה בשם ר' האי גאון גבי נולד כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית ואיכא ספק ערלה כבושה דאינו מברך עליו, ואף על פי שעיקר מילה דאורייתא.

ולכן כתבו הראשונים (כל חד כדאית ליה) דלעולם לא פליג רבא אאב"י, וספק דבריהם לא בעי ברכה, אלא טעמא דרבא דכיון דתקינן רבנן וגזרו על הדמאי כמצוה של דבריהם דמאי ממש דומיא די"ט שני דהוא תקנתא דרבנן ולא חיישינן לספיקא ובעיא ברכה כנר חנוכה, אלא משום דכיון דרוב ע"ה מעשרין הן עבוד רבנן היכירא דלא לימרו כדאורייתא דמי להו לרבנן, כן פירש הרמב"ן. והרשב"א כתב דרבא פירוקא אחרינא הוא דמפרק בדמאי, ולעולם ביום טוב שני טעמא כדי שלא יזלזלו בו כטעמיה דאב"י.

ונראה דס"ל להרשב"א דאין לחדש דחז"ל תיקנו לברך על ספיקות משום דנחשב כודאי חיוב, בדמאי כאילו ודאי לא הופרש וביו"ט שני כאילו יום א' לא היה יו"ט, אלא הוי ככל ספק דעלמא. ואילו הרמב"ן ס"ל דיש לחלק בין ספיקות אם הבר חיובא כבר קיים המעשה מצוה או לא כגון מילה וק"ש, דבזה לכ"ע אין לברך, ואילו ספיקות דתקנו חז"ל דהם ספק בעצם, כגון דמאי ויו"ט שני, עשאוהו חז"ל באופן שהוא כאילו ודאי מחויב בדבר, ולכן צריך לברך, ורק בדמאי משום רוב ע"ה מעשרין לא חייבו בברכה, כן דעת רבא, ואילו אב"י פליג דגם בכה"ג נחשב כספק דעלמא ואין לחלק ולכן אין לברך⁴. ולדעת הרשב"א לעולם אית ליה לרבא טעם דזלזול ביו"ט שני ואילו לפי הרמב"ן אין הוכחה לזה דהא ס"ל לרבא דלא מברכין משום דהוי כודאי מחויב בדבר. וכ"כ המגיד משנה הל' חנוכה (פ"ג ה"ה) כדברי הרמב"ן.

הרי דפליגי הראשונים היכא דספק קיים מצוה מה"ת אם יש לחזור ולברך, לדעת רש"י חוזר ומברך, ואילו לדעת הר"ף אינו חוזר ומברך, וכתבו הראשונים הנ"ל דנפק"מ ספק נטל לולב ספק לא נטל אפילו ביום טוב ראשון חוזר ונוטל ואינו מברך לפי שהברכה מדבריהם וכל ספק בדבריהם אינו מברך לדעת הר"ף ואילו לדעת רש"י חוזר ומברך, והניחו בצ"ע.

והנה קי"ל בסוכה (מז). שמיני ספק שביעי מיתב יתבינן, ברוכי לא מברכין. וכ' הר"ף שם משום דהוי תרתי סתרי. ופירש דבריו בריטב"א שם משום דאתו לזלזולי בשמיני, והביא שיש שהקשו עליו למה לי מהאי טעמא,

³ וכ"ד הראב"ד ור' יונה (ברכות כא.) ועוד, וכדלקמן.

⁴ יע' באתר"ד (כלל ו') שחוקר בדמאי בכה"ג, האם הוא כודאי תקנה או ככל ספק דעלמא, ובקהל"י זרעים (סי' ד') הביא מפשטות סוגיין דלכא' הוי ככל ספק דעלמא, ושוב כ' דלפי מש"כ במגיד משנה (והרמב"ן) י"ל דהוי כודאי. ויע' בדרך אמונה הל' מעשר (רפ"ט) בזה ג"כ.

תיפוק לי דהא כתב איהו ז"ל גבי ערלה כבושה והכי נמי סברי רובא דרבוותא ז"ל דכל ספק מצוה דאורייתא דברכה ידיה דרבנן חוזר ועושה המצוה מספק דהוי ספיקא דאורייתא ואינו חוזר ומברך דהוי ספק ברכה דרבנן, וכדאמרינן בברכות בספק קרא קריאת שמע וספק קרא אמת ויציב בדאורייתא חוזר ובדרבנן אינו חוזר, וברכת סוכה דרבנן בשמיני שהוא ספק אין לו לחזור ולברך.

ותי' דא"כ היאך אנו מברכין ביום שני שהוא ספק, אלא כיון שכל עיקר לא חייבנו חכמים לברך על ספק יום שני יותר משאר ספקות אלא כדי שלא יזלזלו בקדושתו, לגבי ברכת סוכה מוקמינן לה אדינא דשאר ספיקות שאין לברך בו כדי שלא יזלזלו ביום שמיני, דאדרבה אם אנו מברכין בישיבת סוכה בשמיני ספק שביעי יזלזלו בקדושתו לדונו כשביעי שהוא חול. והוסיף דלא דמי יום שמיני דחיישינן לזלזול שבה ליום שני דלא חיישינן לזלזול שבה, דהכא שהוא שמיני ודאי וקדוש מדאורייתא וברכה של סוכה אינה מדין עצמו אלא מושאלת היא לו מדין ספק שביעי בעינן למיעבד גדר וסייג שלא לברך כשאר ספיקות כדי שלא יזלזלו בקדושתו של תורה [של שמיני], אבל התם שיום שני הוא חול גמור מן הדין אין אנו מונעין ממנו ברכה הראויה לו לעצמו מפני שלא יזלזלו בקדושה שאינה שלו אלא מדין ספק ראשון עכ"ד.

ויש להוסיף דע"כ כן נראה לפרש לדעת רש"י ג"כ, דלכא' תקשי הלכתא אהלכתא דלרבא קי"ל ספק דבריהם בעי ברכה, ואילו בשמיני ספק שביעי קי"ל דלא מברכין אפי' דהוי מצוה מה"ת וכמש"כ הראשונים לעיל בדעת רש"י דבכה"ג מברכין, אלא ודאי י"ל דשאני שמיני ספק שביעי דלא מברכין משום דאיכא זלזול בשמיני.

והנה, בתשובת הרמב"ם⁵ לחכמי לוניל כתב וז"ל, שאלה על מה שכתוב בפרק שלישי גר שמל עד שלא נתגייר כו' עד וכן אנדרוגינוס אין מברכין על מילתו מפני שאינו ודאי. יורנו אדוננו והלא ספק תורה הוא ועל ספק דרבנן הוא דלא מברכין אבל על ספק דאורייתא מברכין חוץ מהדמאי מפני שרוב עמי הארץ מעשרין הם כדאמרינן בפרק במה מדליקין. תשובה, הדברים ידועים שכל ברכה שהיא על מצוה מדרבנן היא בין שתהיה המצוה מדבריהם בין שתהיה מן התורה וחכמים הם שתקנו הברכה כו' עושין אותו דבר בלא ברכה. ומפני זה נסתפקה (נפסקה) ההלכה בהדיא בסוכה בשמיני ספק שביעי והלכתא הכי יתובי יתבינן ברוכי לא מברכין. ומינה אתה למד את כל המצות שיסתפק לך אם טעונה ברכה אם לאו עושין אותה בלא ברכה כמו שבארנו בסוף הלכות ברכות וזהו העיקר שסומכין עליו.

⁵ על הל' מילה (פ"ג ה"ו), יע' בכס"מ שם, ובפאר הדור (סי' כ"ו).

ואותן הדברים האמורין בפרק במה מדליקין בעניין אחר הן אמורין וזה פירושם כו' ופריק אביי דבר שעיקר תקנתו מצוה מדבריהם ולא תקנתו מפני הספק תקנו עליו ברכה כגון נר חנוכה ומקרא מגילה וערוב ונטילת ידים אבל דבר שעיקר תקנתו מפי הספק לא תקנו עליו ברכה והקשינו על אביי לפי הדין פירוקא והרי יו"ט שני שעיקר תקנתו מפני הספק ותקנו על יום טוב שני כל הברכות התלויות ביום טוב ראשון ופריק אביי ואמר התם כי היכי דלא ליזלזלו ביה ולהכי תקנו לו ברכה אבל שאר הדברים שעקר תקנתם מפני הספק לא תקנו להם ברכה כגון על מעשר דמאי. ובא רבא ופריק פירוקא אחר ואמר אל תאמר שכל דבר שעיקר תקנתו מן הספק לא תקנו עליו ברכה [שהרי יום טוב שני מפני הספק הוא ותקנו עליו ברכה] ותדע למה לא תקנו ברכה על מעשר דמאי מפני שרבי עמי הארץ מעשרין הן. נמצא דברי כלם אינם אלא לאייתוי טעם שמפניו תקנו חכמים ברכה לכך ולא תקנו ברכה לכך.

הלכך כל דבר שנמצא בפירוש לחכמים שמברכין עליו בין שיהיה ודאי מדבריהם כגון נר חנוכה ומקרא מגילה בין שהיה ספק מדבריהם כגון יום טוב שני מברכין עליו ודבר שלא תקנו עליו חכמים ברכה בפירוש אין מברכין עליו וכל מצוה שעיקרה מן התורה ונסתפק לנו אם אנו חייבים בה או אם אין אנו חייבים בה לא תקנו חכמים לה ברכה כו' והוא הדין בכסוי הדם מן הכוי והוא הדין לכל ספק מצוה עכ"ד.

הרי דס"ל להרמב"ם כעין דברי הרמב"ן והמג"מ, דלא פליג רבא אאביי בכל ספק דעלמא דבזה לכ"ע אין לברך, רק פליגי בתקנות חז"ל על ספיקות אם מן הסברא יש לברך או לא. אלא דחידש דמקור הדברים דאינו חוזר ומברך בכל ספק דעלמא הוא מהא דסוכה דברוכי לא מברכין. וס"ל דביו"ט שני תקנו ברכה משום דכך דינו (לדעת רבא) או משום זלזול (לדעת אביי) משא"כ שמיני ספק שביעי הוי כשאר ספיקות דעלמא ולא הוי תקנה, ולכן לא מברכין.

ומצינו דדברי הר"מ הוי מקצה אל קצה לשאר הראשונים, דלדעתם שאני שמיני ספק שביעי דאין מברכין משום דהוי זלזול לשמיני, ואילו הר"מ יליף מהתם לכל מקום דבכל ספק ברכה לא מברכין. ואילו שאר ראשונים ילפי

⁶ ונראה דאזלי רש"י והר"מ לשיטתם בזה בפירוש הסוגיא בסוכה (מח). גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו יע"ש בגמ', דלדעת רש"י שם צריך לעשות היכר בסוכה בשמיני ספק שביעי, ואילו הר"מ (וש"ר) ס"ל דמיירי בתשיעי ספק שמיני, ותמהו על רש"י אמאי צריך היכר ואמאי צריך לחשוש משום בל תוסיף. ויע' בשו"ת שואל ומשיב (תנינא ח"ב סס"ט) בדעת רש"י כיון דהוי תרתי דסתרי ואיכא זלזול לכן בעי היכר, וה"נ נתבאר בדעת רש"י לגבי ברכה וכדעת הריטב"א, ואילו לדעת הר"מ י"ל דס"ל דליכא משום בל תוסיף דמדינא יושב בסוכה בשמיני ספק שביעי ולא חיש' לתרתי דסתרי בזה, ולכן פי' הגמ' שם דמיירי בתשיעי ספק שמיני, וה"נ בברכה ס"ל דלא חיש' לזלול ומדינא יושב בסוכה רק דלא מברכין משום דק"ל בספק לא מברכין וילפ' לכל מקום מכאן. ויש

מסוגיא דשבת לכל מקום גדרי ספק ברכות, דלדעת רש"י היכי דאיכא עיקר מה"ת חוזר ומברך, ולדעת הר"ף אף בכה"ג לא מברכין⁷ משום דרבא לא פליג על אביי בדינא דספק דבריהם לא בעי ברכה ורק בא להוסיף טעם דרוב ע"ה מעשרין הן (כדברי הרשב"א) א"נ דבא לחלוק רק מצד דבתקנת ספק נחשב כודאי ולכן יש לברך (כדברי הרמב"ן ומג"מ), ואילו לדברי הר"מ שאני התם דרק נתנו אמוראי טעם שתקנו חכמים ברכה לכך ולא תקנו ברכה לכך.

אלא דאכתי יש לברר שיטת הר"מ ביד החזקה, דהנה בסוף הל' ברכות (פי"א הט"ז), הובא בתשובה הנ"ל, כ' כל דבר שיסתפק לך אם טעון ברכה אם לאו עושין אותו בלא ברכה. וכן בהל' מילה (פ"ג ה"ו⁸) קטן שנולד כשהוא מהול כשמטיפין ממנו דם ברית אינן צריכין ברכה, וכן אנדרוגינוס אין מברכין על מילתו מפני שהוא אינו זכר ודאי. והשיג הראב"ד וז"ל, אם אנדרוגינוס ספק מברך עליו מפני שהוא ספק דאורייתא ועל ספק דאורייתא מברכין חוץ מן הדמאי מפני שרוב עמי הארץ מעשרין הן עכ"ל, הרי דדעת הראב"ד כמש"כ הראשונים בדעת רשי דקי"ל כרבא דספק דבריהם בעי ברכה היכא דהמצוה מה"ת, ואילו הר"מ לשיטתו דאין מברכין אף בכה"ג.

וכן בהל' סוכה (פ"ו ה"ג) וכן טומטום ואנדרוגינוס לעולם אין מברכין לישב בסוכה מפני שהן חייבים מספק ואין מברכין מספק. והשיג הראב"ד רואה אני מדבריו שהנשים שהם רשות אין מברכות כלל ואין הכל מודים לו, ואני רואה מדברי רבא דאמר הטעם לדמאי שאין מברכין על הפרשת מעשרות משום דרוב עמי הארץ מעשרין הם הא לאו הכי מספיקא מברכין מפני שהוא ספיקא דאורייתא מעתה ידעין ודאי טומטום ואנדרוגינוס חייבין לברך עכ"ל.

וכן בהל' שחיטה (פי"ד ה"ד) פסק כמש"כ בתשובה דעל כיסוי הדם של כוי אין מברכין, ויע' ברא"ש בחולין (ר"פ כיסוי) בשם ר' יונה שצריך לברך על הכיסוי משום דהא דאין מברכין על הדמאי היינו מפני שהוא ספק דדבריהם משמע הא ספיקא דאורייתא מברכין עליו⁹ וכוי ספיקא דאורייתא הוא (וכשיטת רש"י והראב"ד), והרא"ש חולק ופירש דבשבת מיירי במצוה

להאריך בדעת רש"י בשמיני ספק שביעי דאפי' דספק לא הוי רק מנהג אבותינו כו', ומדרבנן בעלמא איכא ישיבת סוכה ואכ"מ.

⁷ ומסתמא המקור לכך הוא מהא דספק קרא ק"ש אינו חוזר וקורא, וכמש"כ הלח"מ, דאין נראה לו לחלק בין היכא דהמצוה מדרבנן אם הוי מצוה מה"ת.

⁸ ובהל' זו שאלו חכמי לונל עליו בתשובה כנ"ל.

⁹ ודלא כש"ר שחידשו כן בדעת רש"י משום דקשיא להו מההיא דברכות, ואילו ר' יונה דייק מלישנא דספק דבריהם משמע דספק מצוה מה"ת מברכין. ומשמע דדייק כן מדברי אביי, וא"כ לדברי רבא לכא' גם בספק מצות דרבנן מברכין וא"כ קשה קושיית הראשונים מספק קרא ק"ש, וכן הק' בחי' אנשי שם בברכות שם. ואולי י"ל דס"ל כפירוש הרשב"א דרבא לא בא לחלוק על אביי, וגם דמיירי בכל ספק דעלמא, וא"ש. וע"ע בזה במאירי בשבת שם.

שתקנו חכמים לעשות מספק, וא"כ לא שייך לדקדק משם הא ספיקא דאורייתא מברכין עליה, כי לא בא להוציא אלא שאר תקנות חכמים שמברכין עליה (וכשיטת הר"מ והרמב"ן).

ומכל זה משמע דפסק הר"מ דכ"ע ס"ל דבכל ספק דעלמא לא מברכין. והיה אפשר לומר דטעמא דמילתא כמש"כ הר"מ בתשובה דילפ' מסוכה דברוכי לא מברכין לכל מקום דלא מברכין. וההיא דשבת מיירי דוקא בתקנות של ספק. אולם, יע' בהל' חנוכה (פ"ג ה"ה) וז"ל שכל ודאי של דבריהם מברכין עליו אבל דבר שהוא מדבריהם ועיקר עשייתו לו מפני הספק כגון מעשר דמאי אין מברכין עליו, ולמה מברכין על יום טוב שני והם לא תקנוהו אלא מפני הספק כדי שלא יזלזלו בו. והשיג הראב"ד דזה הטעם לאביי, אבל רבא חלק עליו ואמר שאין הטעם לדמאי אלא מפני שרוב ע"ה מעשרין הם אבל ספק אחר אפילו בדרבנן¹⁰ מברכין. והמג"מ שם פירש בדעת הר"מ כדברי הרמב"ן הנ"ל דס"ל דלא פליג רבא אאביי ולעולם ספק דבריהם לא בעי ברכה, ורק דתקנות חז"ל על הספק נחשב כחיוב ודאי.

אולם קשה לפרש כן בדעת הר"מ מכמה טעמי¹¹, חדא, דא"כ ה"ל להר"מ לפרש דמברכין על יו"ט שני משום דכך דינו דנחשב כודאי חיוב לברך, ולא ה"ל למימר מטעם זלזול, וכן בדמאי ה"ל לפרש דלא מברכין משום דרוב ע"ה מעשרין הן, דהא אל"כ יש לברך דכך תקנו, ואילו כאן פירש דלא מברכין משום דספק דבריהם לא בעי ברכה וכדברי אביי. עוד קשה דקצת משמע מדבריו כאן דהוא דין בכל ספק דבריהם דלא בעי ברכה, ולא רק בתקנות חז"ל על הספק, ויש לדחות. ועוד קשה דלפי"ז הרי לא בא רבא לחלוק על אביי דאמר ספק דבריהם לא בעי ברכה ואילו מש"כ הר"מ בתשובה כל דבריהם מיירי דוקא בתקנות חז"ל על הספק ופליג רבא על אביי בזה האם מן הסברא תקנו לברך על תקנתם או לא, וכמש"נ לעיל, וצ"ע.

ויע' בביאור הגר"א הל' מגילה גבי ספק י"ד ספק ט"ו (סי' תרפ"ח ס"ד) שכתב שהרמב"ם בהל' חנוכה חזר ממ"ש בתשובה דרבא פליג אאביי, ושם ס"ל דל"פ אלא שהוסיף, ולכן ס"ל דאף תקנה מחמת ספק דאורייתא (כגון דמאי) א"צ ברכה עכ"ל.

ולכא' תמוה מאד לפרש שהר"מ חזר בן ממש"כ בתשובה, דהלא כל דברי התשובה באו ליישב קושית חכמי לונל על מש"כ הר"מ בהל' מילה, אלמא שכ' התשובה אחר מש"כ ביד החזקה. וכן ממה שהזכיר בתוך התשובה עצמה "כמו שביארתי בהל' ברכות" חזינן דנכתב התשובה אח"כ, וצע"ג.

¹⁰ צ"ע דלעיל הובא בדעת הראב"ד דדוקא במצוה מה"ת מברכין מספק. וכ' הגר"א (סי' תרפ"ח ס"ד) דר"ל דבר שתיקנו רבנן על ספק כמ"ש הוא עצמו בפ"ו דסוכה ופ"ג מה' מילה.

¹¹ יע' בלח"מ שם באורך ועוד. וע"ע בדברות משה שבת (סי' כ"ב) באורך בזה.

ועוד צ"ע מש"כ בסוף דס"ל לרבא דתקנה מחמת ספק א"צ ברכה, דהלא פירש המג"מ¹² דרבא לא פליג אאביי בסתם ספק דעלמא דלא בעי ברכה, אבל בתקנה מחמת ספק ס"ל דנחשב כודאי ולכן בעי ברכה אי לאו מחמת רוב ע"ה מעשרין הן וכמש"נ לעיל. ואולי כוון לדעת הרשב"א הנ"ל דרבא לא פליג ורק הוסיף טעם דרוב ע"ה מעשרין הן, ואע"פ דלא פירש דמיירי בתקנה על הספק כלל, מ"מ כך למידין מדבריו דבכל ספק ואף בתקנה לא בעי ברכה, ועדיין צ"ע.

ובאור שמח הל' מילה (שם) כתב דלפי מש"כ הר"מ בתשובה אין נפקא מינה לדינא בהא דפליגי אביי ורבא, לכן בהל' חנוכה נקט כדברי אביי דמסתבר טעמיה¹³. ובזה מיושב כל קושיות הנ"ל.

ובעיקר השגת הראב"ד דנקט הר"מ כדברי אביי, הנה יע' בחי' הצל"ח בסוכה (שם), ובקרבן אורה שבת (שם), ובדרך אמונה הל' מעשר (פ"ט ה"ד בבה"ל, וכוון לדעתם בזה) דכולם נתנבאו בסגנון א', דללישנא קמא בסוכה שם ס"ל לרב דברוכי נמי מברכין ור' יוחנן ס"ל ברוכי לא מברכין, ורק ללישנא בתרא אליבא דכ"ע ברוכי לא מברכין, וס"ל להר"מ כדברי רש"י דלעולם ס"ל לרבא ספק דדבריהם בעי ברכה, וס"ל כלישנא קמא בסוכה אליבא דרב, וכיון דקי"ל כלישנא בתרא דברוכי לא מברכין, לכן פסק כאביי בסוגיא דשבת דספק דדבריהם לא בעי ברכה, וכמו שהוכיח בתשובה מהך דסוכה לכל מקום דבכל ספק לא מברכין¹⁴.

¹² והגר"א הביאו לעיל מינה.

¹³ ר"ל דמיירי הר"מ דוקא בתקנות חז"ל על הספק ולא בכל ספק דעלמא.

¹⁴ ולפי"ז עדיין אינו מיושב סתירת דברי הר"מ בתשובה ליד החזקה, דאילו בתשובה ס"ל דפליגי אביי רבא בתקנות חז"ל על הספק אם מברכין או לא, ואילו ביד החזקה ס"ל דפליגי בכל ספק אם יש לברך או לא.

לע"נ ר' ישראל אברהם בן ר' אשר

אשמח לקבל הערות: אברהם הבר, דוא"ל: chayeivraham@gmail.com